KCSE USHAIRI REVISION

QUICK GUIDE

30+ USHAIRI TRIALS

KISWAHILI

SERIES 1

UKIHITAJI MWONGOZO

Call/WhatsApp 0746 222 000

MWALIMU AGENCY

KCSE USHAIRI 1

MASWALI

Soma shairi lifuatalo kisha ujibu maswali.

Zitavuma,
Zitakoma,
Nitakwima,
Mti-mle.

Na muda nikisimama,
Nitatongoa nudhuma,
Kwa tenzi zilizo njema,
Nilisifu mti – mle.

Tazipanga tathlitha, tungo zilizo na hekima,
Za huba na thiatha, za kuburudi mitima,
Mashairi mabuthutha, musome mnaosoma.

Mti nishainukia,namea kuwa mzima,
Mizizi yadidimia, ardhini imeuma,
Nanena kitarbia, tungo zilizo adhama
Japo ni tungo za zama, mti-mle hutumia.

Zingavuma zitapusa, pepo kali zitakoma,
Dharuba kinitikisa, mti-mle huinama,
Huyumba nikaziasa, matawi yakakingama,
Gharika ikishapisa, hurudi nikawa wima,
Na tungo za takhimisa, mti-mle huzipima.

Maswali

(a) Shairi hili ni la kimapokeo. Toa sababu mbili **kuunga** kauli hii. **(Alama.2)**
(b) Taja **bahari kuu** ya ushairi ambayo imetumiwa na mshairi. **Fafanua**. **(Alama.2)**
(c) Fafanua dhamira ya mshairi. **(Alama.2)**
(d) Kwa kutoa mifano bainisha tamathali mbili za usemi zilizotumika katika shairi hili. **(Alama.2)**
(e) Eleza jinsi mshairi ametumia idhini ya ushairi katika utungo huu. **(Alama.2)**
(f) Andika ubeti wa nne kwa lugha natharia. **(Alama.4)**
(g) Mshairi anamaanisha nini anaposema _zingavuma zitapusa, pepo kali zitakoma,‘ **(Al2)**
(h) Eleza toni ya shairi hili. **(Alama.2)**
(i) Eleza maana ya msamiati ufuatao.
  i) Nitatongoa
  ii) Zitapusa. **(Alama.2)**

KCSE USHAIRI 2

MASWALI

USHAIRI.

Soma shairi hili kisha ujibu maswali.

Sinusubuwe akili, nakusihi e mwandani
Afiya yangu dhahili, mno nataka amani
Nawe umenikabili, nenende sipitalini
Sisi tokea azali, twende zetu mizimuni
Nifwateni sipitali, na dawa ziko nyumbani?

Mababu hawakujali, wajihisipo tabani
Tuna dawa za asili, hupati sipitalini
Kwa nguvu ya kirijali, mkuyati uamini
Kaafuri pia kali, dawa ya ndwele fulani
Nifwateni sipitali, na dawa ziko nyumbani.

Mtu akiwa halali, tumbo lina walakini
Dawa yake ni subili, au zogo huauni
Zabadi pia sahali, kwa maradhi yalo ndani
Au kwenda wasaili, wenyewe walo pangani
Nifwateni sipitali, na dawa ziko nyumbani

Mtu kwenda sipitali, nikutojuwa yakini.
Daktari kona mwili, tanena kansa tumboni
Visu vitiwe makali, tayari kwa pirisheni
Ukatwe kama figili, tumbo nyangwe na maini
Nifwateni sipitali, na dawa ziko nyumbani

Japo maradhi dhahili, kuteguliwa tegoni,
Yakifika sipitali, huwa hayana kifani
Waambiwa damu, kalili ndugu msaidieni
Watu wakitamali, kumbe ndio buriani
Nifwateni sipitali, na dawa ziko nyumbani

Mizimu wakupa kweli, wakueleze undani
Maradhiyo ni ajali, yataka vitu dhamani
Ulete kuku wawili, wamajano na wa kijani
Matunda pia asali, vitu vyae chanoni
Nifwateni sipitali, na dawa zi mlangoni?

MASWALI.

a) Lipe shairi hii anwani mwafaka. **(al.1)**
b) Toa sababu zinazofanya mshairi kutokana kwenda hospitali. **(al.3)**
c) Andika ubeti wanne kwa lugha ya nathari/ tutumbi. **(al.4)**
d) Taja bahari mbili zilizotumika katika shairi hili. **(al.2)**
e) Tambua nafsineni katika shairi hili. **(al.1)**
f) Tambua toni ya shairi hili. **(al.1)**
g) Eleza muundo wa shairi hili. **(al.4)**
h) Fafanua uhuru wa mshairi unavyojitokeza katika shairi hili**.** **(al.2)**
i) Andika maana ya maneno yafuatayo kama yalivyotumika katika shairi hili. **(al.2)**

(i) Dhalili
(ii) Azali

KCSE USHAIRI 3

MASWALI

Soma shairi lifuatalo kisha ujibu maswali. **(alama 20)**

Barabara.

Barabara bado ni ndefu
Nami tayari nimechoka tiki
Natamani kuketi
Ninyooshe misuli
Nitulize akili

Lakini

Azma yanisukuma
Mbele ikinihimiza kuendelea
Baada ya miinuko na kuruba
Sasa naona unyoofu wake
Unyoofu ambao unatisha zaidi.

Punde natumbukia katika shimo
Nahitaji siha zaidi ili kupanda tena,
Ghafla nakumbuka ilivyosema
Ile sauti zamani kidogo
"Kuwa tayari kupanda na kushuka".

Ingawa nimechoka
Jambo moja li dhahiri
Lazima niifuate barabara
Ingawa machweo yaingia
Nizame na kuibuka
Nipande na kushuka

Jambo moja nakumbuka: Mungu
Je, nimwombe tena? Hadi lini?
Labda amechoshwa na ombaomba zangu
Nashangaa tena!

Kitu kimoja nakiamini
Lazima niendeleee kujitahidi kw akila hatua mpya
Nijikokote kuiandama hii barabara yenye ukungu
Nikinaswa na kujinasua,
Yumkini nitafika mwisho wake
Ikiwa wangu mwisho haitauwahi kabla.

(Timothy Arege)

Maswali:

(a) Taja na ueleze aina ya shairi hili. **(alama 2)**

(b) Eleza toni ya shairi hili. **(alama 2)**

(c) Fafanua dhamira ya shairi hili. **(alama 2)**

(d) Bainisha vipengele vifuatavyo vya kimtindo katika shairi hili. **(alama 3)**

- **(i)** Tanakali za sauti
- **(ii)** mbinu rejeshi
- **(iii)** Taswira

(e) Eleza umuhimu wa maswali balagha katika shairi. **(alama 2)**

(f) Andika ubeti wa mwisho kwa lugha nathari. **(alama 4)**

(g) Eleza matumizi ya mistari mishata katika shairi hili. **(alama 2)**

(h) Eleza maana ya misamiati ifuatayo kama ilivyotumika katika shairi. **(alama 3)**

- **(i)** Kuruba
- **(ii)** siha
- **(iii)** machweo

KCSE USHAIRI 4

MASWALI

Soma shairi hili kisha ujibu maswali

1. Punda kalibebe gari, gari limebeba punda
Mwalimu ana pakari, muashi vyuma adunda
Jaji gonga msumari, sonara osha vidonda.
Kinyume mbele

2. Saramala ahubiri, muhunzi tiba apenda
Mganga anaabiri, baharini anakwenda
Hata fundi wa magari, anatomea vibanda
Kinyume mbele

3. Wakili anahiyari, biashara kuitenda
Mtazame askari, akazakaza kitanda,
Mkulima mashuhuri, jembe limemshinda
Kinyume mbele

4. Apakasa daktari, ukili anaupinda
Saveya kawa jabari, mawe anafundafunda,
Hazini wa utajiri, mali yote aiponda,
Kinyume mbele

5. Msemi huwa hasemi, wa inda hafanyi inda
Fahali hawasimami, wanene waliishakonda
Walojitia utemi, maisha yamewavunda
Kinyume mbele

6. Kiwapi cha kukadiri, twavuna shinda kwa shinda
Tele haitakadari, huvia tulivyopanda
Mipango imehajiri, la kunyooka hupinda
Kinyume mbele

MASWALI

a) Mtunzi alikuwa na malengo gani alipotunga shairi hili? ***(alama 3)***

b) Licha ya tarbia, eleza bahari nyingine zinazojitokeza katika shairi hili. ***(alama 4)***

c) Eleza namna mtunzi alivyoutumia uhuru wake. ***(alama 5)***

d) Ni mbinu gani inayotawala shairi hili? ***(alama 2)***

e) Uandike ubeti wa nne katika lugha nathari. **(alama 4)**

f) Eleza toni ya shairi hili. **(alama 2)**

KCSE USHAIRI 5

MASWALI

Soma ushairi ufuatao kisha ujibu maswali

Ulimwengu ulimwengu, ulimwengu naratibu
Yaliyo kichwani mwangu, nataka kuyatubu
Wayasome ndu zangu, wa mbali na wa karibu
Cha wenye raha na tabu, ulimwengu ni kiwanja.

Ulimwengu ni kiwanja, cha wenye raha na tabu
Wengine wanajikonja, kwa wengine ni adhabu
Kucha na kutwa twahanja, kutafuta matulubu
Cha wenye raha na tabu, ulimwengu ni kiwanja.

Ni uwanja wa balaa, aliniusia babu
Mna mambo yamejaa, ya faraja na kusibu
Na machache ya kufaa, ila mengi ya udubu
Cha wenye raha na tabu,ulimwengu ni kiwanja.

Ni kiwanja cha Amina,Saidi Ali Rajabu
Wengine kitu hatuna, tunaishia kababu
Wale wamejaza sana, wanashindwa kuhesabu
Cha wenye raha na tabu, Ulimwengu ni kiwanja.

Ni uwanja wa urongo, na kweli pia ajabu
Kichwa hudanganya shingo, tumbo kiuno chasibu
Usitumai ubongo, wa nduguyo na swahibu
Cha wenye raha na tabu, ulimwengu ni kiwanja.

Ni uwanja wa walevi, pombe kwao ni dhahabu
Mara vile mara hivi, wakilewa majudhubu
Maneno ya kiujuvi, hujipaka hata shabu
Cha wenye raha na tabu, ulimwengu ni kiwanja.

Ni kiwanja wenye dini, wamtiio wahabu
Mashekhe msikitini, humo humfanya muhibu
Mapadiri kanisani, huvihubiri vitabu

Cha wenye raha na tabu, ulimwengu ni kiwanja.

Ni uwanja wa malofa, lofa mtu mwenye tabu
Kusema sana kashifa na moyo kisebusebu
Tunakaribia kuja, kwa kushindwa kujimudu
Cha wenye raha na tabu, ulimwengu ni kiwanja.

Ni uwanja wa faraja, alowajali habibu
Na wengine sitotaja, msinambe ninagubu
Ni uwanja wa viroja, vigumu kuvikutubu
Cha wenye raha na tabu, ulimwengu ni kiwanja.

Maswali

(a) Lipe shairi hili anwani ifaayo. **(alama 1)**

(b) kwa kutoa mfano, eleza mbinu zozote mbili za lugha zilizotumika katika shairi. **(alama 2)**

(c) Eleza jinsi uhuru wa mshairi ulivyotumika katika shairi. **(alama 2)**

(d) Andika ubeti wa tatu kwa lugha tutumbi. **(alama 4)**

(e) Taja na ueleze bahari zozote mbili zilizotumika katika shairi hili. **(alama 2)**

(f) Eleza umbo la shairi hili. **(alama 4)**

(g) Eleza toni ya shairi hili. **(alama 1)**

(h) Fafanua dhamira ya mshairi. **(alama 2)**

(i) Eleza maana ya msamiati ufuatao kama ulivyotumika katika shairi. **(alama 2)**

(i) Malofa:

(ii) Udubu:

KCSE USHAIRI 6

MASWALI

Soma shairi lifuatalo kisha ujibu maswali

Kila nikaapo husikia tama
Na kuwazia hali inayonizunguka

Huyawazia madhila
Huziwazia shida
Hujiwazia dhiki

Dhiki ya ulezi
Shida ya kudhalilishwa kazini
Madhila ya kufanyiwa dharau
Kwa sababu jinsia ya kike
Hukaa na kujidadisi
Hujidadisi kujua ni kwa nini
Jamii haikisikii kilio changu
Wezangu hawanishiki mikono
Bali wananidharau kwa kuikosea utamaduni

Hukaa na kujiuliza
Iwapi raha yangu ulimwengu huu?
Iwapi jamaa nzimaa ya wanawake?

MASWALI

- ***a)*** Taja sifa **mbili** za shairi huru zinazojitokeza katika shairi hili **(al.2)**
- ***b)*** Eleza dhamira ya mshairi **(al.2)**
- ***c)*** Kwa kutoa mifano, eleza maana ya mistari mishata **(al.3)**
- ***d)*** Bainisha tamathali **mbil**i za usemi zilizotumika katika shairi hili **(al.4)**
- ***e)*** Eleza nafsineni katika shairi hiri **(al.2)**
- ***f)*** Tambua **toni** ya shairi hili **(al.2)**
- ***g)*** Taja maudhui **matatu** katika shairi hili **(al.3)**
- ***h)*** Eleza maana ya msamiati ufuatao kama ulivyotumiwa katika shairi **(al.2)**
  Madhila
  Kudhalilishwa

KCSE USHAIRI 7

MASWALI

Soma shairi lifuatalo kisha ujibu maswali.

Zitavuma,
Zitakoma,
Nitakwima,
Mti-mle.

Na muda nikisimama,
Nitatongoa nudhuma,
Kwa tenzi zilizo njema,
Nilisifu mti – mle.

Tazipanga tathlitha, tungo zilizo na hekima,
Za huba na thiatha, za kuburudi mitima,
Mashairi mabuthutha, musome mnaosoma.

Mti nishainukia,namea kuwa mzima,
Mizizi yadidimia, ardhini imeuma,
Nanena kitarbia, tungo zilizo adhama
Japo ni tungo za zama, mti-mle hutumia.

Zingavuma zitapusa, pepo kali zitakoma,
Dharuba kinitikisa, mti-mle huinama,
Huyumba nikaziasa, matawi yakakingama,
Gharika ikishapisa, hurudi nikawa wima,
Na tungo za takhimisa, mti-mle huzipima.

Maswali

(a) Shairi hili ni la kimapokeo. Toa sababu mbili **kuunga** kauli hii. **(Alama.2)**

(b) Taja **bahari kuu** ya ushairi ambayo imetumiwa na mshairi. **Fafanua**. **(Alama.2)**

(c) Fafanua dhamira ya mshairi. **(Alama.2)**

(d) Kwa kutoa mifano bainisha tamathali mbili za usemi zilizotumika katika shairi hili.**A2)**

(e) Eleza jinsi mshairi ametumia idhini ya ushairi katika utungo huu. **(Alama.2)**

(f) Andika ubeti wa nne kwa lugha natharia. **(Alama.4)**

(g) Mshairi anamaanisha nini anaposema ‗zingavuma zitapusa, pepo kali zitakoma,‘ **(Al2)**

(h) Eleza toni ya shairi hili. **(Alama.2)**

(i) Eleza maana ya msamiati ufuatao. **(Alama.2)**

i) Nitatongoa

ii) Zitapusa.

KCSE USHAIRI 8

MASWALI

1. ***Soma shairi hili kisha ujibu maswali yanayofuata.***

Tunda ni kuliangua, chungwa liloninginia,
Tunda pia kuchumia, mbuga sima yowelea,
Jinginelo lipo?

Tunda kivuno shambani, lima kisha palilia,
Tunda vinono nyumbani, kwa jasho shughulikia
Jinginelo lipo?

Tunda tokeo la kazi, na ujira jipatia,
Tunda matokeo wazi, jitihada jifanyia,
Jinginelo lipo?

Tunda pia ni kizazi, wana hao niliozaa,
Tunda tama ya ulezi, wana wataponifaa,
Jinginelo lipo?

Tunda letu la uhuru, minyororo jikongoa,
Tunda sote kuwa huru, na mazao furahia,
Jinginelo lipo?

Tunda ni wetu uchumi, na chumo kujichumia,
Tunda mwenzangu huchumi, ukaweza kwendelea
Jinginelo lipo?

Tunda bora utu mwema, yako roho kuilisha,
Tunda la roho nasema, mja kumkamilisha,
Jinginelo lipo?

MASWALI

(a) Shairi hili lina bahari kadha zitaje na ueleze. **(alama 4)**

(b) Eleza vina na mizani ya ubeti wa sita na saba. **(alama 4)**

(c) Andika ubeti wa pili kwa lugha ya nathari. **(alama 4)**

(d) Taja mbinu ya lugha iliyotumika katika shairi hili. **(alama 2)**

(e) Taja maana ya ‘tunda’ kama ilivyotumika katika shairi. **(alama 3)**

(f) Eleza maana ya maneno haya kama ilivyotumika katika shairi. **(alama 3)**

(i) Kuliangua

(ii) Palilia

(iii) Kujichumia.

KCSE USHAIRI 9

MASWALI

USHAIRI

Hakika siku ya leo, ni siku ya majivuno
Basi pasiwe na choyo, na usonono
Tulekezane yaliyo, unawiri Muungano.

Tuzisafisheni nyoyo, pasiwe na miguguno
Yaongoke tutakayo, kusiwe na mabishano
Mbegu hii tupandayo, ilete mema mavuno.

Tufungulie upeo, Mola usiye mfano
Pa kitasa na komeo, tupite bila kinzano
Tupitishe njia hiyo, pasina masongamano

Twakuomba uumbao, mkono vyanda vitano
Tushikane hii leo, tuwe moja tangamano
Tupendane kwa pumbao, hali na maridhiano

Aliye ana machukiyo, adui wa Muungano
Naazibe masikiyo, asisikie maneno
Kisha awe kibogoyo, asiwe na moja jino.

Ya Ilahi ujalie, juu wetu Muungano
Nuru yake izagae, na nguvu za mapigano
Hasidi mpe hakie, mateso yaso mfano

Watamati komeleo, kuimba kwangu hukuno
Nataka maendeleo, yasiyo na malumbano
Daima tuwe ni ngao, palipo msagurano

MASWALI

(i) Huku ukitoa mifano thibitisha kuwa shairi hili ni sala. **(alama 4)**

(ii) Liweke shairi hili katika bahari mbili ukitumia: **(alama 2)**

Idadi ya

(i) Mishororo

(ii) Vina

(iii) Onyesha muundo wa shairi hili. **(alama 5)**

(iv) Andika ubeti wa pili kwa lugha ya nathari. **(alama 3)**

(v)ukitoa mifano eleza umuhimu wa idhini zifuatazo kama zilivyotunika katika shairi**.** **(Alama 4)**

a) Inkisari

b) Mazda

c) Kuboronga sarufi

d) Tabdila

(vi) Eleza maana ya maneno yafuatayo kama yalivyotumika katika shairi. **(alama 2)**

(i) Usonono –

(ii) Msagurano –

KCSE USHAIRI 10

MASWALI

Soma shairi lifuatalo kisha ujibu maswali.

MWANA

1. Kwani mamangu, u ng'ombe, au punda wadobi?
Nakuuliza usambe, nayavunja madhehebi
Nalia chozi kikombe, uchungu wanisibabi
Hebu nambie
Kweli jaza ya kiumbe, ni madhila na mapigo?

MAMA

2. Nong'ona mwana, nong'ona, nikaumiza umiyo
Sinipe kuja sonona, kwa uchungu na kiliyo
Babayo mkali sana, kubwa pigo la babayo
Kwani kelele kunena, huyataki maishiyo?
Hilo nakwambia

MWANA

3. Sitasakamwa kauli, nikaumiza umiyo
Nikabeba idhilali, ikautweza na moyo
Siuvuwati ukweli, hazidisha gugumiyo
Baba hafanyi halali, nawe hwachi vumiliyo
Hebu niambie
Kweli jaza ya kiumbe, ni madhila na mapigo?

Nambie ipi sababu, ya pweke, kwenda kondeni
Nini ya, matulubu, kulima hadi jioni?
Na jembe ukidhurubu, ukilitua guguni
Yu wapi wako, muhibu, Baba kwani simuoni?
Hebu niambie
Kweli jaza ya kiumbe, ni madhila na mapigo?

Baba kwani simuoni, kuelekea shambani?
Kutwa akaa nyumbani, na gumzo mtaaani
Hajali hakuthamini, wala haoni huzuni
Mwisho haya ni nini , ewe mama wa imani?

Hebu niambie
Kweli jaza ya kiumbe, ni madhila na mapigo?

Na kule kondeni kwako, ukatekuni kwa shoka
Ufunge mzio wako, utosini kujitwika
Kwa haraka uje zako, chakula upate pika
Ukichelewa vituko, baba anakutandika Hebu niambie
Kweli jaza ya kiumbe, ni madhila na mapigo?

Chakula kilicho ndani,ni jasho lako hakika
Kisha mbioni, wapita kupokapoka
Urudi nje mekoni, uanze kushughulika
Ukikosa kisirani, moto nyumbani wawaka Hebu niambie
Kweli jaza ya kiumbe, ni madhila na mapigo?

MAMA
Wanitonesha kidonda, cha miaka na miaka
Usidhani nayapenda, madhila pia mashaka
Nakerwa na yake inda, na sasa nimeshachoka
Ninaanza kujipinda, kwa mapambano hakika
Hilo nakwambia.

Maswali

a) Mtunzi wa shairi hili alikuwa na dhamira gani katika kutunga shairi hili**.** **(alama 2)**
b) Shairi hili ni la aina gani? Toa ithibati. **(alama 2)**
c) Yataje mambo yoyote matano anayoyalalamikia mwana. **(alama 5)**
d) Eleza kanuni zilizotumika kusarifu ubeti watatu. **(alama 5)**
e) Andika ubeti wa nane kwa lugha tutumbi **(alama 4)**
f) Eleza maana ya maneno haya yalivyotumika katika shairi hili
i) Jaza **(alama 1)**
ii) Muhibu **(alama1)**

KCSE USHAIRI 11

MASWALI

Soma shairi lifuatalo kwa makini halafu ujibu maswali yanayofuata

1. Naja sasa ni ndiyani, naja kwetu Mzalendo
Naja nirudi nyumbani, nilowekwa nako kando
Kwetu' mi nakutamani, kulo na mwingi uhondo
Nijaye ni yule nyundo, misumari hadharini

2. Naja kwingine kuwapi, kulojaa langu pendo?
Huenda nende kwinginepi, sawa nako kwa muundo?
Kaa kwingine anapi, ela kwenye lakwe gando?
Nijaye ni ile nyundo, misumari hadharini

3. Naja nije rudi papo, panigedeme mgando
Ningaambwa kwetu hapo, kwamba kwanuka uvundo
Sitakwenda penginepo, tarudi kuko kwa mwando
Nijaye ni ile nyundo, misumari hadharini

4. Naja sitapakimbiya, ningambwa kuna vimondo
'Takuja kuvilekeya, vinganijiya kwa vundo
nilipozawa tafiya, sikimbii kwenda kando
nijaye ni ile nyundo, misumari hadharini

5. Naja hiwa 'mekomaa, kuzidi nilivyo mwando
Tena n'najiandaa, kwa fikira na vitendo
Kwetu nije kuifaa, na kuitiliya pondo
Nijaye ni ile nyundo, misumari hadharini

6. Naja na ingawa naja, siwaeki mifundo
Moyo wangu ushatuja, mawi nalotendwa mwando
Ela wataoningoja, na vyao viwi vitendo
Nijaye ni ile nyundo, misumari hadharini

MASWALI

a) Eleza jinsi 'uzalendo' wa mshairi unavyojitokeza katika beti za 1 na 2 alama 4

b) Fafanua jazanda zinazopatikana katika mshororo:
Kaa kwingine anapi, ela kwenye lakwe gando? **alama 2**

c) Andika ubeti wa tatu katika lugha nathari **alama 4**

d) (i) Katika ubeti wa 5 mshairi amebadilika Eleza **alama 2**
(ii) Ananuia kufanya nini pindi arudipo? **Alama 2**

e) Eleza ujumbe unaopatikana katika ubeti wa 6 **alama 2**

f) Andika maneno haya katika kiswahili sanifu **alama 2**
a. Mwando
b. Ningambwa

g) Kibwagizo cha shairi kinampa sifa gani mshairi? **Alama 2**

KCSE USHAIRI 12

MASWALI

Soma shairi hili kisha ujibu maswali.

Jukwani naingia, huku hapa pasokota,
Kwa uchungu ninalia,hii tumbo nitaikata,
Msiba mejiletea,nimekila kiso takata,
We tumbo nitakupani,uwe umetosheka?

Wazee hata vijana,wote umewasubua,
Huruma nao hauna,heshima kawakosea,
Ukambani na Sagana,hata mbwa wararua,
We tumbo nitakupani,uwe umetosheka?

Wahasibu ofisini,kibwebwe mejifunga,
Miaka mingi vitabuni,ili wasikose unga,
Nadhari wanadhamini,hesabu wanazirenga,
We tumbo nitakupani, uwe umetosheka?

Wapenzi wa kiholela,pia wanakuogopa,
Baada yao kulala, wana wao wanatupa,
Wakihitaji chakula,wanachokora mapipa,
We tumbo nitakupani,uwe umetosheka?

Wafugaji hata nao,kama dawa wakwamini,
Hawajali jiranio,wamesusia amani,
Wanaiba ng'ombe wao,na kuzua kisirani,
We tumbo nitakupani,uwe umetosheka?

Nayo mizozo ya maji, kaonekana kwa mara,
Hiyo nayo ni dibaji,sababu sio harara,
Njaa wahepe wenyeji, huo ndio mkarara,
We tumbo nitakupani,uwe umetosheka?

Ningeweza kukuuza,ingekuwa siku njema,
Tena kwa bei ya meza,sokoni nimesimama,
Wala tena singewaza,kuhusu wali na sima,
We tumbo nitakupani,uwe umetosheka?

Hatima umefikika,naenda zangu nikale,
Mate yanidondoka,kwa mnukio wa wale,
Naomba kwenda kukaa,wala sio nikalale,
We tumbo nitakupani,uwe umetosheka?

Maswali

i Lipe anwani mwafaka shairi hili. **(Alama 2)**

ii Shairi hili ni la aina gani? Toa sababu. **(Alama 2)**

iii Huku ukitolea mifano mwafaka, taja arudhi zilizotumiwa katika ubeti wa tatu. **(Alama 4)**

iv Andika ubeti wa nne kwa lugha nathari. **(Alama 4)**

v Thibitisha kuwepo kwa idhini ya ushairi. **(Alama 2)**

vi Taja madhila anayoelezea mtunzi wa shairi hili yaletwayo na tumbo. **(Alama 4)**

vii Elezea maana ya maneno yafuatayo. **(Alama 2)**

(a) Dibaji

(b) Harara

KCSE USHAIRI 13

MASWALI

Soma shairi lifuatalo kisha ujibu maswali.

LAU HAKUNA MAUTI. Na Abdalla Said Kizere

1. Lau dunia nanena, tuseme si ati ati,
Mauti kawa hakuna, katika wote wakati,
Vipi tungelisongana, tunaoishi tiati?
Lau hakuna mauti, vipi tungelisongana?

2. Dunia ingetatana, na kizazi katikati,
Huku kwazaliwa bwana, kule kwazawa binti,
Vipi tungelioana, na kuzaa hatuwati?
Lau hakuna mauti, vipi tungelisongana?

3. Lau mauti hakuna, tungesongana sharuti,
Kwa viumbe kukazana, wanadamu na manyati,
Vipi tungelijazana, kwa kusitawi umati?
Lau hakuna mauti, vipi tungelisongana?

4. Walakini Subuhana, kapanga sisi na miti,
Ili tusizidi sana, si wengi na si katiti
Maisha ya kupishana, yule ende yule keti,
Lau hakuna mauti, vipi tungelisongana?

5. Ndipo dunia kufana, ikawa kama yakuti,
Kwa uwezowe Rabana, kaipanga madhubuti,
Maisha kugawiana, kayagawa kwa mauti,
Lau hakuna mauti, vipi tungelisongana?

6. Njia ingekuwa hapana, pembeni na katikati,
Sote tungeambatana, kama ukosi na shati,
Na njaa ingetutafuna, pa kulima hatupati,
Lau hakuna mauti, vipi tungelisongana?

7. Peleleza utaona, hayataki utafiti,
Kama tungelikongana, ingekuwa ni bahati,
Vipi tungesukumana, katika hiyo hayati?
Lau hakuna mauti, vipi tungelisongana?

8. Mbele sitokwenda tena, hapa mwisho nasukuti,
Yaoleni waungwana, shauri yake Jabaruti,
Yote tuloelezana, katenda bila senti,
Lau hakuna mauti, vipi tungelisongana?

MASWALI

a) Je, hili ni shairi la bahari gani? Eleza **(alama 2)**

b) Eleza vile mwandishi alivyotumia uhuru wa kishairi **(alama 4)**

c) Eleza umbo la shairi hili **(alama 4)**

d) Fafanua ujumbe unaojitokeza katika ubeti wa tano **(alama 4)**

e) Andika majina mawili ya Mungu kwa mujibu wa shairi **(alama 2)**

f) Kwa kutolea mifano, eleza mbinu mbili za lugha zilizotumiwa katika shairi hili **(alama 2)**

g) Eleza maana ya maneno yafuatayo kulingana na shairi **(alama 2)**

(i) Tiati __________________

(ii) Shani__________________

KCSE USHAIRI 14

MASWALI

Soma shairi lifuatalo, kisha ujibu maswali; **(alama 20)**

Sinisumbuwe akili, nakusihi e mwendani,
Afiya yangu dhahili, mno nataka amani,
Nawe umenikabili, nenende sipitalini,
Sisi tokea azali, twenda zetu mizimuni,
Nifwateni sipitali, na dawa ziko nyumbani?

Mababu hawakujali, wajihisipo tabani,
Tuna dawa za asili, hupati sipitalini,
Kwa nguvu za kirijali, mkuyati uamini,
Kaafuri pia kali, dawa ya ndwele Fulani,
Nifwateni sipitali, na dawa ziko nyumbani?

Mtu akiwa halali, tumbo lina walakini,
Dawa yake ni subili, au zongo huauni,
Zabadi pia sahali, kwa maradhi yalondani,
Au kwenda wasaili, wenyewe walo pangani,
Nifwateni sipitali, na dawa ziko nyumbani?

Mtu kwenda sipitali, ni kutojuwa yakini,
Dakitari k'ona mwili, tanena kensa tumboni,
Visu vitiwe makali, tayari kwa pirisheni,
Ukatwe kama figili, tumbo nyangwe na maini,
Nifwateni sipitali, na dawa ziko nyumbani?

Japo maradhi dhahili, kuteguliwa tegoni,
Yakifika sipitali, huwa hayana kifani,
Wambiwa damu kalili, ndugu msaidieni,
Watu wakitaamali, kumbe ndiyo buriani,
Nifwateni sipitali, na dawa ziko nyumbani?

Mizimu wakupa kweli, wakueleze undani,
Maradhiyo ni ajali, yataka vitu thamani,
Ulete kuku wawili, wa manjano na kijani,

Matunda pia asali, vitu vyae chanoni,
Nafwatani sipitali, na dawa zi mlangoni?

MASWALI – USHAIRI **(ALAMA 20)**

a) Lipe kichwa mwafaka shairi hili. **(alama 2)**

b) Mtunzi alikuwa na lengo gani alipotunga shairi hili? **(alama 2)**

c) Mbona mshairi hataki kwenda hospitali? **(alama 4)**

d) Kwa kuzingatia muundo wa shairi hili, eleza mbinu zilizotumika **(alama 6)**

e) kwa nini mshairi alitumia ritifaa katika ushairi? **(alama 2)**

f) **Andika maana ya maneno yafuatayo yalivyotumika katika shairi** **(alama 4)**

i) Dhahili

ii) Azali

iii) Sahali

iv) Tumbo nyangwe

KCSE USHAIRI 15

MASWALI

1. ***Soma shairi lifuatalo kwa makini kisha ujibu maswali.***

Niokoa Muokozi, uniondolee mashaka.
Kuyatukua siwezi, mjayo nimedhikika
Nimekithiri simanzi, ni katika kuudhika
Mja wako nasumbuka, nipate niyatakayo.

Mja wako nasumbuka, nataka kwao afua
Nirehemu kwa haraka, nami nipate pumua
Naomba hisikitika, na mikono hiinua
Mtenda ndiwe Moliwa, nipate niyatakayo.

Mtenda ndiwe Moliwa, we ndiwe Mola wa anga
Mazito kuyaondoa, pamoja na kuyatenga
Ukauepusha ukiwa, ya pingu zilonifunga
Nikundulia muwanga, nipate niyatakayo

Muwanga nikundulia, nipate toka kizani
Na huzuni n'ondolea, itoke mwangu moyoni
Mambo mema niegheshea, maovu nisitamani.
Nitendea we Manani, nipate niyatakayo.

Igeuze yangu nia, dhaifu unipe mema
Nili katika dunia, kwa afia na uzima
Moliwa nitimizia, yatimize yawe mema
Nifurahike mtima, nipate niyatakayo.

MASWALI

(a) Shairi hili ni la bahari gani? Eleza. **(alama 2)**
(b) Taja madhumuni ya shairi hili. **(alama 3)**
(c) Eleza muundo wa shairi hili. **(alama 4)**
(d) Thibitisha namna uhuru wa kishairi unaibuka katika shairi. **(alama 4)**
(e) Andika ubeti wa pili katika lugha sufufu. **(alama 4)**
(f) Toa maana ya:
(i) Nimedhikika
(ii) Muwanga nikundulia
(iii) Nifurahike mtima **(alama 3)**

KCSE USHAIRI 16

MASWALI

Soma shairi lifuatalo kisha ujibu maswali.

Wataalamu muwe macho, vuani moto muenge,
Muenge hicho ambacho, cha watu wenye mawenge,
Mawenge yenye kijicho, kiswahili wakivunge,
Barakala tuwapinge, sichafue kiswahili.

Sichafue kiswahili, barakala tuwapinge,
Apige kila hali, wasiguse tuwainge,
Tuwainge wende mbali, kiswahili tujijenge,
Barakala tuwapinge, sichafue kiswahili.

Sichafue yetu lugha, waharibu Wabanange,
Wabanange iwe nyagha, waiweke tengetenge,
Lugha kuitwa; ulugha, lafidhi watia denge,
Barakala tuwapinge, sichafue kiswahili.

Tuichange heshima, na ulugha tuupinge,
Tuhifadhi kwa salama, na kisingio unyonge,
Kelele za maamuna, si watu ni visinge,
Barakala tuwapinge, sichafue kiswahili.

Kasema sheikh Amri, kiswahili tukisenge,
Kistawi kinawiri, kitumike kwenye bunge,
Hii ni yetu fahari, lugha yetu tuichunge.
Barakala tuwapinge, sichafue kiswahili.

Kikipatwa na maradhi, kwa sindano tukidunge,
Kila jama kutidhi, kipatwe hapo tupunge,
Tukitia mfawadhi, kama kunde na kihenge,
Barakala tuwapinge, sichafue kiswahili.

MASWALI

(a) Ni mtindo gani aliotumia mshairi katika kutunga ubeti wa 1 na 2. (fafanua kwa kutoa mfano) **(alama 4)**

(b) Mshairi ametoa mapendekezo kadha katika shairi kuhusu jinsi ya kuimarisha na kuhifadhi lugha ya kiswahili. Taja na ufafanue matano kati ya hayo. **(alama 5)**

(c) Mshairi anazungumza na akina nani? Anazungumzia nini? **(alama 4)**

(d) Mshairi ametumia tamathali mbalimbali kuwasilisha ujumbe wake. Taja mifano mitatu tofauti ya tamathali hizo. **(alama 3)**

(e) Eleza maana ya maneno yafuatayo kama yalivyotumiwa katika shairi. **(alama 4)**

(i) Muenge

(ii) Barakala

(iii) Mtawadhi

(iv) Maamuma.

KCSE USHAIRI 17

MASWALI

i) Una moyo gani N'nakuuliza Wangu mhisani
Na kiasi gani Unavyojiweza Ijapo tufani
Ukiwa laini Utajipoteza Usijibani
Kusimama Pweke Kwataka Makini

ii) Zitavuma pepo Zitapupuliza Uanguke chini
Ela uwe papo Unajikweleza Na kujiamini
Utikiishapo Umejiuiza Pigo la moyoni
Kusimama Pweke Kwataka Makini

iii) Utie migati Ya kutuoteza Hapo aridhini
Kwa nia na dhati Usiogeuza Au kuihini
Zidate baruti Uwe wapuuza Welele usoni
Kusimama Pweke Kwataka Makini

iv) Sishike vishindo Na mauzauza Ya kukuzaini
Kita kama nyundo Ukinuiliza Unayoamini
Na uje mkondo Utadikimiza Kujipa mizani
Kusimama Pweke Kwataka Makini

v) Wengine wasiwe Unaoweleza Yaliyo maani
Wewe ndiwe Unaoweleza Yaliyo maani
Ela kichukuwe Pia kujikaza Katika midani
Kusimama Pweke Kwataka Makini

a) Lipe kichwa shairi hili **(al 2)**
b) Kwa nini kusimama pweke "kwataka makini'' **(al 2)**
c) Ni hatua gani zinazopendekezwa mtu anayenuia kusimama pweke? **(al 5)**
d) Andika arudhi za shairi hili **(al 5)**
e) Eleza msamiati ufuatao kama ulivyotumiwa katika shairi hili **(al 6)**
- **i)** Muhisani
- **ii)** Migati
- **iii)** Vishindo
- **iv)** Kweleza
- **v)** Mizani

KCSE USHAIRI 18

MASWALI

Soma shairi lifuatalo na kisha ujibu maswali yafuatayo.

UKUBWA JAA

Dunia yetu dunia, watu wanakufitini,
Dunia huna udhia, watu wanakulaani,
Dunia huna hatia, wabebeshwa kila zani,
Dunia unaonewa, umetenda kosa gani!

Dunia umenyamaza, umetua kwa makini,
Dunia vitu mejaza, watu wanataka nini?
Dunia wanakucheza,binadamu maluuni,
Dunia unaonewa, umetenda kosa gani!

Dunia mtu akose, hukutia mdomoni,
Dunia hebu waase, hao watu mafatani,
Dunia chuki mpuse, muipate afueni,
Dunia unaonewa, umetenda kosa gani!

Dunia una lawama, za uongo si yakini,
Dunia wanokusema, ni manjunju si razini,
Dunia huna hasama, waja ndio kisirani,
Dunia unaonewa, umetenda kosa gani!

Dunia kuharibika, hayo amezusha nani?
Dunia watu humaka, hao wanokuhini,
Dunia umejazika, kila tunu ya thamani,
Dunia unaonewa, umetenda kosa gani!

Dunia unatukisha, bwerere bila undani,
Dunia unatukosha, maji tele baharini,
Dunia unaotehsa, mimea tosha shambani,
Dunia unaonewa, umetenda kosa gani!

Dunia hujageuka, tangu umbwe na manani
Dunia watu ndo, nyoka, mahaini na wahuni
Dunia una baraka, mwenye pupa hazioni
Dunia huna ubaya, wabaya ni insani.

MASWALI:

(a) Shairi hili ni la bahari gani? Toa sababu yako. **(alama 3)**

(b) (i) Kichwa cha shairi hili kinaoanaje na maudhui ya shairi?. **(alama 2)**

(ii) Andika methali moja inayoeleza maudhui ya shairi hili. **(alama 3)**

(c)Eleza sifa tatu za wanadamu kama anavyoeleza mshairi. **(alama 3)**

(d)Kwa kutoa mifano kutokana na shairi hili, eleza mbinu tatu za lugha alizotumia mshairi. **(alama 6)**

(e) Eleza maana ya vifungu vifuatavyo vya maneno kama vilivyotumika katika shairi.
(i) bwerere bila undani
(ii) hao watu mafatani
(iii) afueni
(iv) insani **(alama 4)**

KCSE USHAIRI 19

MASWALI

1. ***Soma shairi lifuatalo kisha ujibu maswali.***

Jama, Jama, Jamani
Mbona twabebeshwa mateso hivi
Mizigo mikubwa ya dhiki kama
Kwamba hatuna haki ya kusema
Kukataa ndoa za lazima
Kukataa kuozwa wazee
Kukataa kukatishwa masomo
Kukataa tohara ya lazima

Jama, Jama Jamani
Iweje tuteswe mateso haya
Na watu wasio kuwa hata na haya kama
Kwamba hatuna haki ya kulalamika
Kulalamikia kutumikishwa kama mayaya
Kulalamikia kudhalilishwa kiunyama
Kulalamikia kutolindwa na sheria

Jama, Jama, Jamani
Sasa hii ni awamu nyingine
Na macho tumeyafungua kabisa
Tumekataa kudhalilishwa kabisa
Tumekataa kuteswa kama watumwa
Tumekataa tohara ya lazima
Tumekataa kuozwa....... Tumekataa! Tumekataa
Hii awamu ya 'Haki ya mtoto wa kike'

Maswali

a) Taja mambo matatu muhimu yaliyozungumzwa na mshairi kisha ueleze kila moja. **(Alama 6)**

b) Eleza muundo wa shairi hili **(Alama 4)**

c) Taja mbinu mbili za lugha alizotumia mshairi kisha ueleze kila moja(Alama 4)

d) Kwa nini mshairi huyu anasema hii ni 'awamu' nyingine? **(Alama 3)**

e) **Eleza maana ya maneno haya kama yalivyotumiwa na mshairi (alama 3)**

(i) awamu

(ii) kudhalilishwa

(iii) Dhiki

KCSE USHAIRI 20

MASWALI

Soma shairi lifuatalo kisha ujibu maswali yafuatayo

1. Mkata ni mkatika, harithi hatoridhiwa
Sina ninalolishika, wala ninalochukuwa
Mlimwengu kanipoka, hata tone la muruwa!
Mrithi nini wanangu?

2. Sina ngo'mbe sina mbuzi, sina konde sina buwa
Sina hata makaazi, mupasayo kuyajuwa
Sina mazuri makuzi, jinsi nilivyoachwa
Mrithi nini wanangu?

3. Sina kazi sina bazi, ila wingi wa shakawa
Sina chembe ya majazi, mno nikukamuliwa
Nakwa'cheni upagazi, ngumu kwenu ku'tuwa
Mrithi nini wanangu?

4. Sina sikuachi jina, mkata hatasifiwa
Hata nifanye la mana, mno mi kulaumiwa
Poleni wangu sana, sana kwenu cha kutowa
Mrithi nini wanangu?

5. Sina leo sina jana, sina kesho kutwaliwa
Sina zizi sina shina, wala tawi kuchipuwa
Sina wanangu mi sina , sana la kuacha kuraduwa
Mrithi nini wanangu?

6. Sina utu sina haki, mila yangu meuliwa
Nyuma yangu ili dhiki, na mbele imekaliwa
N'nawana na miliki, hadi nitakapofukiwa
Mrithi nini wanangu?

7. Sina ila kesho kwenu, wenyewe kuiongowa
Muwane kwa nyinyi mbinu, mwende pasi kupumuwa

Leo siyo kesho yenu, kama mutajikamuwa
Mrithi nini wananngu?

MASWALI

(a) **Taja** mambo yoyote mawili ambayo mtunzi angewarithisha wanawe. **(alama 2)**

(b) Eleza sababu ya mtunzi kutoweza kuwarithisha wanawe. **(alama 3)**

(c) **Andika** ubeti wa nne kwa lugha nathari. **(alama 4)**

(d) **Dondoa** mifano miwili miwili ya : **(alama 2)**

(i) Inkisari

(ii) Tabdila

(e) **Chambua** shairi hili kwa upande wa :

(i) Dhamira **(alama 2)**

(ii) Muundo **(alama 4)**

(f) **Eleza maana** ya vifungu vifuatavyo kama vilivyotumiwa katika shairi.**(al 3)**

(i) Mlimwengu kanipoka

(ii) Sina konde sina buwa.

(iii) Wingi wa shakawa.

KCSE USHAIRI 21

MASWALI

Soma shairi hili kisha ujibu maswali.

Jicho, tavumiliaje, kwa hayo uyaonayo?
Kicho, utasubirije, maonevu yapitayo
Kwacho, lijalo na lije, nimechoka vumiliyo
Naandika!

Moyo, unao timbuko, maudhi tuyasikiayo
Nayo, visa na mauko, wanyonge wayakutayo
Kwayo, sina zuiliko, natoa niyahisiyo
Naandika!

Hawa, wanotulimiya, dhiki wavumiliayo
Hawa, mamiya mamiya, na mali wazalishayo
Hawa, ndo wanaoumiya, na maafa wakutayo
Naandika!

Hawa, sioni wengine, kwao liko angamiyo
Hawa, uwapa unene, watukufu wenye nayo
Hawa, bado ni wavune, kwa shida waikutayo
Naandika!

Bado, wawapo mabwana, wenye pupa na kamiyo
Bado, tafauti sana, kwa pato na mengineyo
Bado, tuling’owe shina, ulaji pia na choyo
Naandika!

Maswali

(a) Shairi hili laweza kuwekwa katika bahari zipi? **(alama 4)**

Thibitisha kila jibu lako.

(b) Eleza dhamira ya mshairi. **(alama 2)**

(c) Onyesha mifano miwili ya uhuru wa kishairi jinsi ulivyotumika katika shairi. **(alama 2)**

(d) Andika ubeti wa tatu kwa lugha nathari. **(alama 4)**

(e) Tambulisha kwa mifano mbinu zozote mbili za sanaa katika shairi. **(alama2)**

(f) Fafanua sifa za kiarudhi zilizotumika katika ubeti wa tano. **(alama 3)**

(g) Eleza maana ya maneno haya kama yalivyotumiwa katika shairi. **(alama 3)**

(i) Zuiliko

(ii) Wavune

(iii) Wenye pupa na Kamiyo.

KCSE USHAIRI 22

MASWALI

Soma shairi hili kisha ujibu mawali yanayofuata.

SABUNI YA ROHO

Ewe tunu ya mtima, kwa nini wanikimbia?
Ndiwe suluhu la zama, waja wakukimbilia,
Waja wanakutazama, madeni wakalipia,
Ndiwe sabuni ya roho, ndiwe mvunja mlima.

Ndiwe mafuta ya roho, walisema wa zamani,
Utanunua majoho, majumba na nyumbani,
Umezitakasa roho, umekuwa mhisani,
Ndiwe sabuni ya roho, ndiwe mvunja mlima.

Matajiri wakujua, wema wako wameonja,
Nguo zao umefua, wakupata kwa ujanja,
Sura Zao ‘mefufua, Wanazuru kila nyanja,
Ndiwe sabuni ya roho, ndiwe mvunja mlima.

Ndiwe mvunja mlima, onana na masikini
Watazame mayatima, kwao kumekua wa duni
Wabebe waliokwama, wainue walio chini,
Ndiwe sabuni ya roho, ndiwe mvunja mlima.

Ndiwe mvunja mlima,wapi kapata uwezo?
Umezua uhasama, waja kupata mizozo,
Ndiwe chanzo cha zahama, umewaitia vikwazo,
Ndiwe sabuni ya roho, Ndiwe mvunja mlima.

Umevunja usuhuba, familia zazozana,
Walokuwa mahabuba, kila mara wagombana,
Roho zao umekaba, majumbani wachinjana,
Ndiwe sabuni ya roho, ndiwe mvunja mlima.

Nakutafuta kwa hamu, sabuni unirehemu,

Sinilipue ja bomu, sije kawa marehemu,
Niondoe jehanamu, ya ufukara wa sumu,
Ndiwe sabuni ya roho, ndiwe mvunja mlima.

Naondoka wangu moyo, nikuitapo itika
Fulusi wacha uchoyo, tatua yalonifika,
Nichekeshe kibogoyo, nami nipate kuwika,
Ndiwe sabuni ya roho, ndiwe mvunja mlima.

MASWALI

(a) Mshairi anaongea na nani katika shairi hili? **[alama 1]**

(b) **Taja** majina mengine matatu aliyopewa huyu anayesemeshwa. **[alama 3]**

(c) Anayezungumziwa katika shairi hili amesababisha balaa **gani**? **[alama 2]**

(d) Mshairi anatoa mwito **gani** kwa mwenziwe? **[alama 4]**

(e) **Fafanua** maudhui ya ubeti wa sita. **[alama 2]**

(f) Mbinu kadha za uandishi zimetumiwa na msanii kuwasilisha ujumbe wake. **Taja** mbinu zozote **tatu** na uzitolee mifano katika shairi**.** **[alama 3]**

(g) **Fafanua** maana ya:

Sura zao "mefufua, wanazuru kila nyanja. **[alama 1]**

(h) **Andika** ubeti wa saba katika lugha nathari. **[alama 4]**

KCSE USHAIRI 23

MASWALI

Soma shairi lifuatalo kisha ujibu maswali.

1. Lau dunia nanena, tuseme si ati ati,
Mauti kawa hakuna, katika wote wakati,
Vipi tungelisongana, tunaoishi tiati?
Lau hakuna mauti, vipi tungelisongana?

2. Dunia ingetatana, na kizazi katikati,
Huku kwazaliwa bwana, kule kwazawa binti,
Vipi tungeliona, na kuzaa hatuwati?
Lau hakuna mauti, vipi tungelisongana?

3. Lau mauti hakuna, tungesongana sharuti,
Kwa viumbe kukazana, wanadamu na manyati,
Vipi tungelijazana, kwa kusitawi umati?
Lau hakuna mauti, vipi tungelisongana?

4. Walakini subuhana, kapanga sisi na miti,
Ili tusizidi sana, si wengi na si katiti,
Maisha ya kupishana, yule ende yule keti,
Lau hakuna mauti, vipi tungelisongana?

5. Ndipo dunia kufana, ikawa kama yakuti,
Kwa uwezewe Rabana, kaipanga madhubuti,
Maisha kugawiana, kayagawa kwa mauti,
Lau hakuna mauti, vipi tungelisongana?

6. Njia ingekuwa hapana, pembeni na katikati ,
Sote tungeambatana, pa kulima hatupati,
Na njaa ingetutafuna, pa kulima hatupati,
Lau hakuna mauti, vipi tungelisongana?

7. Peleleza utaona, hayataki utafiti,
Kama tungelikongana , ingelikuwa ni bahati,
Vipi tungelisukumana, katika hiyo hayati?
Lau hakuna mauti, vipi tungelisongana?

8. Mbele sitakwenda tena, hapa mwisho nasukuti,
Yaeleni waungwana, shauri yake jabaruti,
Yote tuloelezana, katenda bila senti,
Lau hakuna mauti, vipi tungelisongana?

MASWALI

a) Shairi hili ni la bahari gani? **(alama 2)**

b) kwa kutoa mifano mwafaka onyesha jinsi mtunzi wa shairi hili alivyotumia uhuru wa utunzi **(alama 2)**

c) Eleza muundo wa shairi hili **(alama 4)**

c) Andika ubeti wa tano katika lugha nathari. **(alama 4)**

d) Tambulisha mbinu zozote mbili za lugha zilizotumiwa na mshairi **(alama 4)**

e) Eleza maana ya maneno haya kama yalivyotumika katika shairi

i)katiti

ii) yakuti

iii) Hatuwati

iv) Nasukuti **(alama 4)**

KCSE USHAIRI 24

MASWALI

KIFO

1. ‘likuwa tisini moja
‘lipojikunja pamoja
Kutuaga mara moja
Safari moja kwa moja

2. ‘lituachia vioja
Raha hatujaionja
Tumezidi na kungoja
Matumaini ya waja.

3. Kifo hatuna faraja
Baba livuka daraja
‘likuwa wetu kiranja
Majonzi ‘lituachia

4. Maisha ‘mekosa haja
Na mama amejikunja
katwa auma viganja
Nyumba sasa inavuja

5. Vitamu nani taonja
Mali sasa imefuja
Mifupa tutaivunja
Mifugo katu uwanja

6. Kifo kwetu sisi waja
Tumaini hutuvunja
Ingawa ndio daraja
Haituweki pamoja

MASWALI

1. Eleza umbo la shairi hili. **(alama 4)**
2. Mshairi ana ujumbe gani ? **(alama 2)**
3. Taja mbinu zozote tatu za lugha alizotumia mshairi na uzitolee mifano kutoka shairi.(alama 6)
4. Andika ubeti wa tatu kwa lugha ya nathari. **(alama 4)**
5. Eleza maana ya mistari hii kama ilivyotumika katika shairi. **(alama 2)**
   i) Baba livuka daraja
   ii) Kutwa auma viganja
6. i) Mshairi ametumia mbinu gani katika maneno haya . **(alama 1)**
   ‘likuwa
   ‘lituachia
   ‘lipojikunja
   ii) Kwa nini akatumia mbinu hiyo? **(alama 1)**

KCSE USHAIRI 25

MASWALI

Soma shairi lifuatalo kisha ujibu maswali yote.

KIPIMO NI KIPI?

Nitampa nani, sauti yangu ya dhati
Kwa kipimo gani, ingawa kiwe katiti
Amefanya nini, La kutetea umati
Kipimo ni kipi?

Yupi wa maani, asosita katikati
Alo na maoni, yasojua gatigati
Atazame chini, kwa kile ule wakati
Kipimo ni kipi?

Alo mzalendo, atambuaye shuruti
Asiye mafundo, asojua mangiriti
Anoshika pendo, hata katika mauti
Kipimo ni kipi?

Kipimo ni kipi, changu mimi kudhibiti
Utu uko wapi, ni wapi unapoketi
Nije kwa mkwapi, au ndani kwa buheti
Kipimo ni kipi?

MASWALI

(a) **Eleza** umbo la shairi hili **Alama 4**
(b) **Taja** tamadhaliza usemi na kisha utoe mifano **Alama 3**
(c) **Taja** na ueleze namna mshairi alivyotumia uhuru wa ushairi? **Alama 2**
(d) **Eleza** maudhui ya shairi hili? **Alama 3**
(e) **Andika** ubeti wa tatu kwa lugha nathari **Alama 4**
(f) **Eleza** msamiati ufuatao kama ulivyotumiwa **Alama 4**
  (i) Katiti
  (ii) Gatigati
  (iii) Shuruti

KCSE USHAIRI 26

MASWALI

Vita vya ndimi

Huyo! Amshike huyo!
Hakuna bunduki wala kifaru
Bomu na risasi hata hawazijui!
Lakini mno wanashambuliana.
Kwa ndimi zilizonolewa kwa makali
Vipande vya matusi silaha zao.

Yu imara mmoja wao.
Akirusha kombora la neno zito!
Limtingishe adui wake
Na kumgusa hisia kwa pigo kuu.
Pigo linalopenya moyoni kama kichomi
Kuchipuza joto la hasira na kisasi
Katika mapigano yaso na kikomo.

Filimbi ya suluhu inapulizwa kuwaamua!
Ni nani anayekubali suluhu?
Roho zinakataa katakata
Huku ukaidi ukinyemelea na kutawala kote
Mapandikizi ya watu yakipigana
Vitu shadidi visivyo ukomo
Vita vya ndimi!

Magharibi sasa
Jua linapungia mkono machweo
Nalo giza likinyemelea kwa kiburi na kasi
Sisikii tena sauti za misonyo
Mate ya watesi yamekauka

Makanwa yao yamelemewa na uchovu
Sasa wameshikana mikono
Nyuso zao zikitabasamu
Ishara ya suluhu!

(a) Hili ni shairi la aina gani? **(alama 1)**

(b) **Eleza** sifa za utunzi alizotumia mshairi. **(alama 4)**

(c) **Taja** kwa kutolea mifano tamathali za usemi zozote tatu zilizotumiwa katika shairi hili**.** **(alama 3)**

(d) **Fafanua** mishororo hii:

(i) Akirusha kombora la neno zito!

(ii) Makanwa yao yamelemewa na uchovu **(alama 4)**

(e) **Zungumzia** mgogoro katika shairi na namna unavyomalizika. **(alama 6)**

(f) **Toa** maana ya msamiati huu

(i) Kichomi

(ii) Misonyo **(alama2)**

KCSE USHAIRI 27

MASWALI

Soma mashairi ya A na B kisha ujibu maswali.

A

Mtu ni afya yake, ndio uzima wa mtu
Mtu ni kuwa na chake, hakuwi ela kwa kitu
Mtu ni bahati yake, kupendekeza kwa watu
Mtu si fakhari kwako, kuitwa nyama ya mwitu

Mtu ni ulimi wake, kunena vyema na watu
Mtu ni kijungu chake, kuweka mawe matatu
Mtu ni mwenda kwa lake., mtoshawa na kula kitu
Mtu si uzuri kwake, kuitwa nyama wa mwitu

Mtu ni mwenye nadhari, apimaye kula kitu
Mtu ni moyo hariri, mwenye imani na watu
Mtu ni alo na ari, shika sana mwana kwetu
Mtu si yake fakhari, kuitwa nyama wa mwitu

Mtu ni mkono wazi, mtasadaku na watu
Mtu ni mwenye maozi, kuoneya kula kitu
Mtu ni alo tulizo, asopenda utukutu
Mtu si jambo pendezi, kuitwa nyama wa mwitu

Mtu ni mwenye ahadi, ndio u'ngwana na utu
Mtu ni alo baridi, mbembeleza wa watu
Mtu ni moyo asadi, asoonewa na mtu
Mtu si yake ifadi, kuitwa nyama wa mwitu

Mtu niliyoyanena, pima sana ewe mtu
Mtu sikuja tukan, kukirihi nyoyo watu
Mtu nakupa maana, wende nyendo za kiutu
Mtu si uzuri sana, kuitwa nyama wa mwitu
Mtu ni mtenda njema, atwiiye Mola wetu

Mtu ni mbele na nyuma, pima sana mwana kwetu
Mtu natiye khatima, fafanua kula kitu
Mtu si yake hisima, kuitwa nyama wa mwitu.

B

MTU HACHAGUI KAZI

Naamba kazi ni kazi, vyovyote vile iwavyo
Madamu si ubazazi, kwa mwanaadamu ndivyo
Kushona na upagazi, pia vile vyenginevyo
Kazi ni kitu azizi, wala vyenginevyo sivyo
Mtu hachagui kazi.

Mtu hadharau kazi, ile ahisiyo duni
Ayuzuie machozi, walilia jambo gani
Ukulima na ukwezi, na uvuvi baharini
Hizi nazo njema kazi, yafaa uzibaini
Mtu hachagui kazi

Si laiki kubughudhi, hakuna iliyo duni
Hayo makubwa maradhi, na tena uhayawani
Kazi zote zina hadhi, hivyo tusibagueni
Inafaa tuziridhi, tuzitende kwa yakini
Mtu hachagui kazi.

Ni wajibu kuipenda, na kuikiri moyoni
Na kwa dhati kuitenda, kwa juhudi na makini
Matatizo huyashinda, na uvivu kuuhuni
Hapo mtu atashinda, na magumu kumhuni
Mtu hachagui kazi

MASWALI

(a) Lipe shairi la A kichwa mwafaka. **(alama 1)**

(b) Kwa mifano mwafaka **fafanua** bahari katika shairi la **A** na **B**. **(alama 4)**

(c) Toa sababu za mwandishi kuchagua "Mtu hachagua kazi" kama kichwa cha shairi la **B**. **(alama 1)**

(d) Mtunzi alikuwa na ujumbe gani katika mashairi haya? **(alama 4)**

(e) **Andika** ubeti wa pili wa shairi A katika lugha nathari. **(alama 4)**

(f) **Eleza** muundo wa shairi la B. **(alama 4)**

(g) **Eleza** maana ya maneno haya kama yalivyotumika katika mashairi haya. **(alama 2)**

(i) Nadhari

(ii) Ubazazi

KCSE USHAIRI 28

MASWALI

Soma shairi lifuatalo kisha uiibu maswali

Duniani husifiki;
Wala hupati thamani,
Yalisemwa hukumbuki?
Na wazee wa zamani,
"Mkono haurambiki,
Bila kitu kiganjani"

Wangapi watu azizi,
Fulani bin Fulani,
Waliokichinja mbuzi,
Kukirimu mitaani,
Sasa kama wapuuzi,
Kwa hali kuwa ta'bani

Walifanya makubeli.
Wakaapa hadharani,
La uongo huwa kweli,
" Kubishika kitaani,
Na tangu kukosa mali,
Wakawa kama nyani!

Walifanya mahashumu.
Kuwaliko masultani,
Ushekhe na Ualimu,
Kufasiri vitabuni,
Na leo wana wazimu,
Kama si wanachuoni.

1.

MASWALI

(a) Kwa maneno yako mwenyewe **eleza** ujumbe wa shairi hili. **(Alama 3)**

(b) **Eleza** jinsi mshairi anavyosisitiza huo ujumbe katika shairi lote. **(Alama 4)**

(c) **Eleza** kwa tafsili umbo la shairi hili. **(Alama 5)**

(d) **Andika** ubeti wa kwanza katika lugha nathari. **(Alama 3)**

(e) **Eleza** maana ya maneno haya kama yalivyo tumika katika shairi;

(i) Kiganjani.

(ii) Kukirimu.

(iii) Makubeli.

(iv) Mahashumu.

(v) Wanachuoni **(Alama 5)**

USHAIR1:

<u>Soma shairi lifuatalo kisfea ujibu saaswali vanavofuata:</u>

1.

Niliusiwa zamani, babu aliniusia, N
ili bado utotoni, hapo aliponambia,
Babu yaweke kitwani, yasije yakapotea,
Penye nia ipo njia, usikate tumaini.

2. Wewe bado ni mgeni, katika hii dunia,
Mimi ndiye wa zamani, mengi nimejionea,
Sasa niko uzeeni, uzee umewadia,
penye nia ipo njia, usikate tumaini.

3. **Mtima** ndio **sukani**, waongoza'kila ndia,
Weka mkazo moyoni, kila unalofwatia,
Moyoni mwako amini, kuwa utalifikia,
Penye nia ipo njia, usikate tumaini.

4. Kama uko safarini , waongoza kila ndia,
Bahari kuu kinani, mawimbi yakuchachia,
Usikate tumaini. hapo ndipo penye ndia,
Penye nia ipo njia, usikate tumaini.

5. Hapo hapo mawimbini, wewe hapo pigania,
Hapo ndipo milangoni, mawimbi yakuzuia,
Mtima utie kani, bandarini utangia,
Penye nia ipo njia, usikate tumaini.

6. Na iwapo ni shuleni, masomo yakutatia,
Usiasi masomoni, kusoma ukakimbia,
Kidogodogo bongoni, elimu itakungia,
Penye nia ipo njia, usikate tumaini.

7. Kama wenda uchumini, biashara **waania**.
Usihofu asilani, hasara ikitukia,
Leo ukipata duni, na kesbo litazidia,
Penye nia ipo njia, usikate tumaini.

(a) **Andika** methaii ambayo ingetumiwa kujumuisha ujumbe katika ubeti wa pili. **(Alama 1)**

(b) Kutokana na shairi hili, ni katika nyanja zipi za maisha tunapopaswa kujikakamua? Tujikakamue vipi? **(alama 6)**

(c) **Taja** arudhi ambazo zimetumiwa kuusarifu ubeti wa kwanza. **(Alama 4)**

(d) Huku ukitoa mfano mmoja **bainisha** uhuru wa kishairi ambao umetumiwa katika ubeti wa 3.

(alama 1)

(e) **Andika** ubeti pili kwa lugha ya nathari. **(Alama 4)**

(f) **Eleza** maana ya maneno yafuatayo kama yalivyotumika katika shairi.

(i) Aliniusia.

(ii) Mtima.

(iii) Sukani

(iv) Waania. **(Alama 4)**

KCSE USHAIRI 29

MASWALI

Soma shairi hili kisha ujibu maswali yanayofuata

Kaka: Kusoma nilikosoma, kambiwa sipati kazi,
Yapata mwaka mzima, nategemea shangazi,
Wasiojuwa husema, ‘ sababu sina ujuzi,’
Huno uhaba wa kazi, mesababishwa ni wake.

Dada:Mbona watuingilia, kaka acha ubaguzi,
Likukeralo twambia, tulijuwe waziwazi,
Au unalochukia ni wake kufanya kazi?
Mambo ya siku hizi,watu ni bega kwa bega.

Kaka: Siwangilie kwa nini, nanyi mwatukopa kazi
Kwani tokea zamani, hazikuwa shida hizi,
Mtu kitoka shuleni, kibaruwa si tatizi,
Leo hatupati kazi, kisa nyinyi wanawake

Dada: Hapo kaka hujasema, kuwa wake ndiyo chanzi,
Chanzo cha hii nakama, waume kukosa kazi,
Bure mwatupa lawama, wenyewe mna ajizi,
Mtindo wa siku hizi, watu ni bega kwa bega.

Kaka: Hayo unayotamka, yote niya upuuzi,
Mumetoroka kupika, kazi yenu toka enzi,
Bilashi mwahangaika, kushabihi vijakazi,
Sasa hatupati kazi, kisa nyinyi wanawake.

Dada;Mbona wafanya ukali, ishakuwa ni chukizi?
Hata na yangu kauli, umekuwa husikizi,
Nisemaye ni halali,ukweli uliowazi,
Mtindo wa siku hizi, watu ni bega kwa bega.

Kaka: Yana uhalali gani, mbona basi huelezi?
Kipita maofisini, mumejaa kama inzi,
Mwataka tuwe mekoni, wala halitupendezi,
Na nje hakuna kazi, kisa nyinyi wanawake.

Dada: kakangu una matata, kuyaelewa siwezi,
Wasema unamopita, wambiwa hakuna kazi?
Na sisi wake twapata, haraka pasi ajizi,
Sababu siku hizi, watu ni bega kwa bega.

Kaka: Sisi kazi hatupati, wengi wetu ni mijizi,
Elanyi muna bahati, mabosi hawawaizi,
Hampotezi wakati, ni kidogo pingamizi,
Nasi hatupati kazi, kisa nyingi wanawake..

Dada:kakangu wanichekesha, hadi sina kizuizi,
Vipi lakukasirisha, sisi tukifanya kazi?
Hujui ndivyo maisha, yaendavyo siku hizi?
Mtindo wa siku hizi, watu ni bega kwa bega.

Kaka: Huna haja ya kucheka, nisemayo si upuzi,
Kazi inayojulika, yenu ni kukuna nazi,
Kisha mwenda zianika, mukaziuze takizi,
Leo hatupati kazi, kisa nyinyi wanawake.

Dada:Yalikuwa ni ya kale, kuuza chicha za nazi,
Ela leo twenda mbele, na nyuma hatujibanzi,
Hakuna aliyelele, kushiriki usingizi,
Kwani mambo siku hizi, watu ni bega kwa bega.

Kaka: kulla kitu mwakitaka, kiwe chenu siku hizi,
Ishakuwa na miaka, pia mwataka ihozi,
Nasikia mwatamka, mwaka huno wa ledizi,
Mwisho mutataka myezi, iwe yenu wanawake.

Hai mana kubishana, nikashabihi mkizi,

Mengi niliyoyanena, yafanyie uchunguzi,
Iwapo tutafanana, yupi taleya vizazi?
Sisi hatupati kazi, hadi murudi mekoni.

Dada:Baba mbele mama nyuma, yamekuwa simulizi,
Muradi sote twasoma, soteni tuwe walezi,
Wake haturudi nyuma, tunataka mapinduzi,
Maisha ya siku hizi, watu ni bega kwa bega.

MASWALI

a) Lipe shairi hili kichwa mwafaka. **(Alama 2)**

b)Dada anatoa sababu gani ya wanawake kuajiriwa maofisini? **(Alama2)**

c) Kaka anataja sababu zipi za wanaume kukosa kuajiriwa kazi? **(Alama2)**

d) Eleza umbo la shairi hili **(Alama3)**

e)Dondoa na ueleze mifano miwili tofauti ya uhuru wa kishairi katika shairi **(Alama4)**

f) Kwa mujibu wa shairi hili, kazi za wanawake ni zipi? **(Alama2)**

g) Eleza ubeti wa mwisho kwa maneno yako mwenyewe **(Alama2)**

h) Eleza maana ya msamiati ufuatao kama ulivyotumiwa katika shairi. **(Alama3)**

(i) Kulla

(ii) Nakama

(iii) Ajizi

KCSE USHAIRI 30

MASWALI

Soma shairi hili kasha ujibu maswali.

1. Pasi kuhofu lawama, imenibidi kunena,
Nina mengi ya kusema, ambayo ni ya maana
Kwetu sote ni lazima, viumbe kuambizana,
Yashinda kifo fitina, fatani si mtu mwema.

2. Sahau I akilini, yataka kukumbushana,
Madamu tu duniani, la kosa huelezana,
Ili tuwe hadharini, tujilinde na fitina,
Yashinda kifo fitina, fatani si mtu mwema

3. Uchochezi ukitiwa, uwongo unapofana,
Lolote laweza kuwa, hata watu kupigana,
Fitina yaweza ua, binadamu wengi sana,
Yashinda kifo fitina, fatani si mtu mwema.

4. Fatani anapojua, jamii yasikizana,
Aweza leta adawa, ya fitina kugombana,
Hata akawa baguwa, ndugu wakafarikana,
Yashinda kifo fitina, fatani si ntu mwema.

5. Nahakikisha wenzangu, fitina ina laana,
Fitina kwa Bwana Mungu, katu hataki iona,
Yasaliti walimwengu, mume mke kuachana,
Yashinda kifo fitina, fatani si mtu mwema.

6. Fitina si kitu safi, nazidi toa bayana,
Fitina ina makofi, muda ukijulikana,
Fitina ni ukorofi, mfano wake hapana,
Yashinda kifo fitina, fatani si mtu mwema.

7. Fitina yashinda tusi, uovu wa kutukana,
Fitina ina maasi, madhambi ya kujazana,
Fitina ina utesi, tena usowezekana,

Yashinda kifo fitina, fatani si mtu mwema

8. Fitina si masihara, yashinda hata khiana,
Fitina ina madhara, nchi zaweza gongana,
Fitina aina izara, na aibu nyingi sana,
Yashinda kifo fitina, fatani si mtu mwema.

9. Fitina haina shaka, ni mbovu nasema tena,
Fitina mali hakika, ya ghibu nawe waona,
Fitina ina mashaka, na dhiki kila namna,
Yashinda kifo fitina, fatani si mtu mwema.

10. fitina kitu haramu, tamati zaidi sina,
Fitina na binadamu, wawe wakichukiana,
Fitina ni mbaya sumu, ya au sifa na jina,
Yashinda kifo fitina, fatani si mtu, mwema.

MASWALI:

(a) Bainisha athari tano za fitina kulingana na mshairi **(alama 5)**

(b) Ubeti wa sita umechukua mikondo na bahari tofauti tofauti. Zitaje na utoe mifano **(alama 4)**

(c) Andika ubeti wa nne kwa lugha ya nathari (kawaida) **(alama 3)**

(d) Mshairi ametumia mbinu zipi kufanya jumbe zake zieleweke kwa bayana zaidi. **(alama 4)**

(e) Eleza maana ya msamiati ufuatao kama ulivyotumika katika shairi.

(i) Adawa

(ii) Fatana

(iii) Wakafarikana

(iv) Tusi **(alama 4)**

Soma shairi hili kisha ujibi maswali yanayofuata.

1. Tusitake kusimama, bila kwanza kusimama,
Au dede kuwa hima, kabla hatujakaa,
Tutakapo kuchutama, kuinama inafaa,
Tujihimu kujinyima, makubwa kutoyavaa.

2. Tusitake kuenenda, guu lisipokomaa,
Tujizonge na mikanda, inapochagiza njaa,
Na mazuri tukipenda, ni lazima kuyandaa,
Tujiase kujipinda, kujepusha na balaa.

3. Tusitake uvulana, au sifa kuzagaa,
Tushikaye nyonga sana, tunuiyapo kupaa,
Kama uweza hapana, tutoelee dagaa,
Tujiase hicho kina, maji yajapokujaa.

4. Tusitake vya wenzetu, walochuma kwa hadaa,
Wanaofyatua vitu, na kasha vikasambaa,
Uwezo hatuna katu, umaskini fazaa,
Tujihimu kula vyetu, siendekeze tamaa.

5. Mtaka kuiga watu, kufata kubwa rubaa,
Vyao vijaile kwetu, vifaa vingi vifaa,
Tunamezwa na machatu, tusibakishwe dhiraa,
Tujihimu kilo chetu, hata kama twapagaa.

MASWALI

(a) Lipe shairi hili kichwa mwafaka. **(alama 1)**

(b) Eleza madhumuni ya shairi hili **(alama 2)**

(c) shairi hili ni bahari gani? Toa sababu. **(alama 4)**

(d) Bainisha umbo katika ubeti wa kwanza na wa mwisho ukizingatia vina na mizani.

(alama 4)

(e) Andika ubeti wa kwanza kwa lugha nathari. **(alama 4)**

(f) Taja mbinu moja ya kisanii inayoibuka katika ubeti wa nne. Kwa nini imetumiwa? **(alama 2)**

(g) Eleza msamiati ufuatao kama unavyotokea katika shairi. **(alama 3)**

(i) Kuiga

(ii) Dede

(iii) Tujizonge.

FOR THE FOLLOWING;

- ✓ ONLINE TUITION
- ✓ REVISION NOTES
- ✓ SCHEMES OF WORK
- ✓ SETBOOKS VIDEOS
- ✓ TERMLY EXAMS
- ✓ QUICK REVISION KITS
- ✓ KCSE TOPICALS
- ✓ KCSE PREMOCKS
- ✓ TOP SCHOOLS PREMOCKS
- ✓ JOINT PREMOCKS
- ✓ KCSE MOCKS
- ✓ TOP SCHOOLS MOCKS
- ✓ JOINT MOCKS
- ✓ KCSE POSTMOCKS
- ✓ TOP SCHOOLS PREDICTIONS
- ✓ KCSE PREDICTIONS
- ✓ KCSE REVEALED SETS

CALL/TEXT 0746 222 000

CALL/TEXT/WHATSAPP

0746 222 000

mwalimuagency@gmail.com

THIS IS A PRODUCT OF MWALIMU AGENCY

POWERED BY MR ISABOKE

success